

TRASA 3: SECESNÍ VÍDEŇ – RAKOUSKÝ JUGENDSTIL

KARLSPLATZ

Naše cesta začíná na náměstí Karlsplatz, uzlu celého města, který je právě tak rozlehlý jako nejasně členěný a zastavěný. V západní části poznáte novou **Kunsthalle Wien (7)**, jejíž provizorní povaha vyvolala velké diskuse.

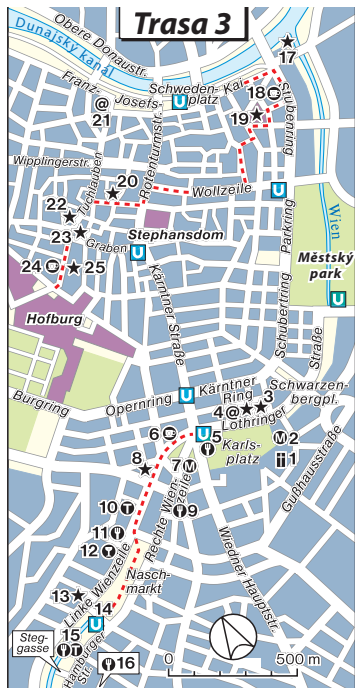
Na jižní straně stojí taktéž nově postavená **Technische Universität**.

Na svém průčelí nese předdimenzovanou sovu, symbol řecké bohyně moudrosti Pallas Athény.

V **Resselparku**, části náměstí, se nachází stejnojmenná kavárna.

Přes stromy už uvidíte kostel **Karlskirche (1)**. Jde o nejvýznamnější barokní církevní stavbu ve Vídni. U příležitosti morové rány v roce 1713 přislíbil císař Karel VI. postavení tohoto kostela. Stavbu pak uskutečnil *Johann Bernhard Fischer von Erlach* a jeho syn *Joseph Emanuel*. V okrasném jezírku před kostelem se nachází bronzová plastika „Hill arches“ od *Henryho Moorea*.

Nalevo od kostela stojí „**Wien Museum**“ (2), muzeum města Vídeň (viz kap. „Město a jeho lidé/Kultura/Muzea“) a ze severu se k němu připojuje **Haus des Musikvereins** (dům hudebního spolku) (3) a **Künst-**

ii	1	Karlskirche
M	2	Historické muzeum
★	3	Hudební spolek
★	4	Dům umělců, Internet-Café
@	5	Pavilon U-Bahn, Café Resselpark
U	6	Café Museum
Ⓜ	7	Kunsthalle
★	8	Session
Ⓜ	9	Hellas Feinkost
Ⓜ	10	Theater an der Wien
Ⓜ	11	Sopherl
Ⓜ	12	Café Drechsel
★	13	Majolikahäuser
U	14	Stanice Kettenbrückengasse
Ⓜ	15	Spektakel, Celeste, Rüdigerhof
Ⓜ	16	Pizzeria Amico
★	17	Urania
Ⓜ	18	Café Ministerium
★	19	Poštovní spořitelna
★	20	Zacherlhaus
@	21	Internet-Café
★	22	Hochholzerhof
★	23	Secesní klozet
Ⓜ	24	Café Demel
★	25	Artaria Haus

lerhaus (dům umělců) (4), oba z 60. let 19. století, tedy z období vzniku Ringstraße.

Vraťme se k tématu naší procházky: už na náměstí rozpoznáte obě kupole **pavilonu U-Bahn (5)** od *Otto Wagnera*. Obě jsou unikáty v jeho typologii zastávek. Viditelný (a ne jako tehdy obvykle zakrytý) železný skelet je vykládán mramorovými deskami zvenčí a sádrovými zevnitř. Tím docílil Wagner optického oddělení nosných částí od stěn.

V průběhu stavby U-Bahn byly pavilony rozebrány a – funkcionálně odcizené – opět složeny. Dnes slouží jeden pavilon jako ústí vstupu do

U-Bahn, druhý se proměnil v kavárnu, jejíž návštěva se vyplatí už jen kvůli architektuře.

Architekt **Otto Wagner** (1841–1918) formoval vzhled moderní Vídně zcela rozhodujícím způsobem. Studoval ve Vídni a na berlínské Stavební akademii. V letech 1894–1912 působil sám jako profesor Umělecké akademie ve Vídni, kde byl pověřen vedením mistrovské školy. Mnoho z jeho žáků i spolupracovníků patřilo rovněž mezi velké architekty: *Josef Hoffmann, Jože Plečnik, Max Fabiani, Adolf Loos*.

Wagnerova raná díla jsou ještě poznamenána chladným historis-

mem (čínžovní domy na Rennweg). Od roku 1890 redukoval všechny dekorace a detaily a dopracoval se k pragmatickému stylu. Jako zastánce Semperovy teorie realizoval u svých staveb Semperovu zásadu jednoty „účelu, konstrukce a poezie“. Jeho zásada zněla: *Artis solo domina necessitas*, „potřeba je jedinou vládkyní umění“.

Wagner přemýšlel i stavěl v kontextu velkovýstavby města. To se dá vyčíst z celkového uměleckého zpracování městské dráhy, ze stavby Léčebny nervových chorob (Nervenheilanstalt am Steinhof) i z dalších staveb, na které na této trase nenarazíme.

Jídlo a pití

- **Café-Meierei Resselpark (5)**, roh náměstí Karlsplatz a Wiedner Hauptstraße, tel. 65 56 28, 9.00–22.00, řízek za 10 €, úžasná

atmosféra pod širým nebem, proslulé moučníky a klobásy.

- **Café Museum (6)**, Friedrichstraße 6, tel. 586 52 02, 7–23 hodin, tradičně se tu setkávali umělci, po přestavbě už jen turisté.

Nakupování

- **American Discount**, Rechte Wienzeile 5, tady mají všechno, po čem touží americké srdce.
- **Hellas Feinkost (9)**, Rechte Wienzeile 3, velká nabídka řeckých vín a sýrů.

SECESSION

Druhý bod výletu vám zároveň udělá pořádek v pojmenováních: umělecký směr se dnes píše se „Z“ (Sezeession), zatímco budova se píše jako dřív s „C“. Z uzlu U-Bahn Karlsplatz není daleko k **Secession (8)** (podzemní rozcestník).

Postavil ji v letech 1898–1899 *Joseph Olbrich* a sloužila jako výstavní síň pro několik mladých malířů, kteří si říkali **secesionisté**. A proč? Na protest proti převládajícímu učení historismu (*Hans Makart*) opustili Akademii výtvarných umění. Jelikož ovládali latinu, přeložili slovo „odchod“ a stali se *secesionisty*.

„Každé epoše budiž dopřáno vlastní umění, umění nechť je zase dopřáno svobody“ (Der Zeit ihre Kunst, der Kunst ihre Freiheit) – tento programový leitmotiv, který vyslovil kritik umění *Ludwig Hevesi*, uvidíte nad vchodem do budovy. V programu vídeňské secese byly od počátku zakotveny základy demokratické kultury. Umělci nechtěli být svazováni něčími příkazy a chtěli se oprostit od komerčních zájmů.

Pro tyto vysoko vytyčené cíle byl podmínkou vlastní, podle dnešních

Secession

termínů „samosprávný“ **kulturní a výstavní dům**. A právě ten postavil Wagnerův žák *Joseph Olbrich*. Průmyslník *Karl Wittgenstein* (otec filosofa *Ludwiga Wittgensteina*) dal k dispozici peníze, obec Vídeň zase pozemek. *Olbrich* tak vytvořil klíčovou stavbu vídeňské secese mezinárodního významu a dosahu. Hlavní sál mohl být přizpůsoben každé výstavě jinak díky systému flexibilních příček; umělecká díla se nestavěla nebo nevěšela jednotlivě, jedno izolované od druhého – výstava měla vytvářet jedno celistvé umělecké dílo spolu s budovou.

První **výstav**y se staly samozřejmě skandálem. O tomto skandálu a o vystavených obrazech publikoval v novinách jménem „Prawda“ vysoce teoretickou studii mladý Rus, který žil právě ve Vídni v exilu. Jeho jméno bylo *Lev Trocký*.

Beethovenovou výstavou (celkově 14. výstava) došlo konečně k dávno potřebnému průlomu. U příležitosti Beethovenova výročí namaloval *Gustav Klimt* analogicky k tónům 9. symfonie s Ódou na radost **Beethovenfries** (cyklus obrazů, věnovaný Beethovenovi, asi 70 m²). Můžete si ho prohlédnout ve sklepení budovy. Dlouho byl neznámý a když se znovu objevil, obec Vídeň ho koupila a zrestaurovala pro velkou výstavu v roce 1985.

Mocně pozlacený **svazek vavřínových listů** na střeše domu označují Vídeňané jako „Krauthapperl“ nebo Krautkopf (hlávka zelí); skládá se ze tří tisíc vavřínových lístků o délce stopy a sedmi set bobulí a zdůrazňuje přísně krychlový trup stavby. Pokračující květinové elementy najdete na boční straně výstavní síně.

Ve sklepech Secession je dnes **bar**, kam můžete zajít i bez předchozí návštěvy muzea.

Vpravo vedle Secession stojí slavný **Löwenfiaker**, řízený *Markem Antoniem*. Důvod nikdo nezná. Zeptejte se stvořitele lvího spřežení – jmenoval se *Artur Straßer* a vytvořil sousoší původně pro pařížskou světovou výstavu v roce 1901.

OKOLO NASCHMARKTU

Za Secession pokračujte po Linke Wienzeile. Na levé straně uvidíte **Naschmarkt** (viz kap. „Užitečné informace od A do Z/Nakupování“). Loudejte se klidně mezi stánky, můžete podle chuti ochutnat to či ono sousto.

Otto Wagner, který se jako dítě své doby zajímal především o technická řešení, překlenul řeku Wien, aby umožnil monumentální západní vjezd do města. Z toho nebylo nic a z válečně ekonomických důvodů byl v roce 1916 zřízen Naschmarkt.

Roh domu a secesní průčelí na Naschmarktu

Na konci tržiště, v blízkosti stanice U-Bahn Kettenbrückengasse, následují po pravé straně známé **obytné domy** od **Otto Wagnera** (Linke Wienzeile 40 a 38, Köstlergasse 3, postaveny 1898–1899). Secese se rozešla s „kýčovitým“ historismem a zřekla se s lehkým srdcem štukatury, korunovaných oken, pilastrů (falešné sloupy mezi okny, sloužící pouze k rozčlenění plochy), prostě všech ornamentů, které zkrášlovaly fasády domů z doby historismu. Estetiky se nedocílovalo dekorativností, nýbrž se důsledně odvíjela z funkčnosti.

V tomto případě se estetického účinku docílilo obložením dlaždicemi. Aby zajistil životnost barev, použil Otto Wagner prastarou řemeslnou techniku: techniku fajáns. Domy se s oblibou označují jako **Majolikahäuser (13)**. *Majolika* (odvozeno od Mallorca) znamená technicky totéž co *fajáns* (odvozeno od italského města Faenza):

při této technice se suší polotovary z najemno plavených druhů hlíny na vzduchu, poté se vytvrzují v peci. Po glazurování se ještě zavlhka malují – u těchto domů to byla rostlinná ornamentika, typická pro tuto epochu. Během druhého vypalování se glazura a barvy slíjí do lesklého povlaku, který dodnes ztratil jen málo ze svého lesku.

Zářivé květinové ornamenty domu v Köstlergasse 3, „medailony“, které vidíte mezi okny, pocházejí od malíře *Kolo(mana) Mosera*.

Přejděte Linke Wienzeile a ocitnete se před **Wagnerovou budovou stanice Kettenbrückengasse (14)**. *Otto Wagner* vytvořil trať městské dráhy jako celistvé umělecké dílo, které se skládá z budov zastávek, tratí (např. zábradlí s kulatými středovými růžicemi, které lze označit za typický Wagnerův design) a mostů. Pouze vedení samotné trasy bylo stanoveno úřady, zvláště pak ministerstvem války.

Stanice dodnes okouzluje svou funkcionalitou i z ní vyvinutou estetikou. Typologickým základním tvarem je samotný pavilon, který symbolizuje krátké zastavení nepřetržitého pohybu. Po krátkém zastavení následuje pokračování pohybu jedním ze dvou schodišť k nástupišti. Pavilon plnil hned několik úloh: byly tu vestavěné přepážky, za špatného počasí tu mohl cestující zůstat po delší dobu, takže pavilon byl zároveň čekárnou, jeho součástí byly i kiosky s cigaretami a novinami.

Zajímavý a téměř nepovšimnutý **secesní dům** stojí na Steggasse 1, kam se dostanete z Hamburger Straße: je to činžovní dům, který lublaňský architekt *Jože Plečnik* postavil v letech 1901–1903 ze zcela nepatrných prostředků pro svého přítele, stavitele *Langera*.

Majolikahaus

Jídlo a pití

- **Café Drechsel (12)**, Linke Wienzeile 22, tel. 587 85 80, 4.00–20.00, přes den docela klid, ráno se tu setkávají noční ptáci, kteří se posilují místním gulášem a pivem, vídeňskou salonní směsí.
- **Spektakel (15)**, Hamburgerstraße 14, tel. 587 06 53, typická vídeňská malá scéna, kabaretní vystoupení jsou neustále vyprodaná. Restaurace oddělená od scény.
- **Celeste (15)**, Hamburgerstraße 18, tel. 586 53 14, vyslovujte prosím francouzsky a nikoliv italsky. Několikapatrová směsice uměleckých a restauračních podniků. Celeste doplňuje překrásná zahrádka.
- **Rüdigerhof (15)**, Hamburgerstraße 20, tel. 586 31 38, 9.00–2.00, kavárna ve stejnojmenné secesní nedávno restaurované budově, oblíbená zvláště v létě kvůli své zahrádce. Vědí to i Vídeňané – dva číšníci tu opravdu nevystačí.
- **Sopherl (11)**, Linke Wienzeile 34, tel. 587 45 58, 4.00–20.00, podnik na Naschmarktu pro naprosto všechny noční ptáky, denní menu kolem 10 €, v časných hodinách zvýšené ceny.
- **Pizzeria Amico (16)**, Kettenbrückengasse 15, tel. 587 80 63. V zadním sále najdete pohodlné místočko. Navzdory označení pizzerie byste si měli objednat pokrmy ze starojugoslávské kuchyně.

Zábava

- **Theater an der Wien** (viz kap. „Město a jeho lidé/Kultura/Divadlo“) proslavilo Vídeň jako centrum muzikálů...

OD URANIE K POŠTOVNÍ SPOŘITELNĚ

Abyste si ušetřili dlouhý pochod, jeďte nejlépe U-Bahn U4 na Schwedenplatz. Otočte se k východu, po proudu podél Dunajského kanálu, a jděte kupředu k Uranii.

Urania (17) byla vybudována dalším ze slavných Wagnerových žáků, slovinským Italem *Maxem Fabianim* (původně Maks Fabianis). Fabianiho biografie byla typická pro multikulturní mnohonárodnostní stát. Narodil se roku 1865 v malé krasové vesničce Kobdil, ve Vídni se pak stal jedním z nejnadanějších žáků *Otto Wagnera*. V letech 1912–1918 byl profesorem Technické univerzity. Po zániku monarchie vedl italsko-slovinský „Rakušan“ stavební obnovu zničeného města Görz /Goricia a v Terstu postavil slovinské kulturní centrum. Když přišli v Itálii k moci fašisté a centrum rozdrtili, přestěhoval se zpět do malé slovinské krasové vesničky Stanjel/San Daniele. Vykonával tam úřad starosty, psal divadelní hry a črtal skici k historii architektury. Roku 1962 zemřel v biblickém věku 97 let; nechybělo mnoho, a *Maks Fabiani* by zažil i Beatles...

Jak díky své výhodné poloze na Ringu, Kai a Dunajském kanálu, tak i díky svému tvaru se Urania dávno zařadila mezi symboly Vídně. Sídílí v ní hvězdárna a kino, provozované lidovou univerzitou.

Od Uranie zatočte doprava na Ring. Po levé straně uvidíte vládní budovu (viz „Trasa 1“).

Před ní stojí na svém koni starý polní maršál *Radecký* a prstem ukazuje přesně na **Postsparkasse** (Poštovní spořitelnu) (19) na protější straně Ringu. („Protože byl

věčně na mizině,“ neodpustí si většina Vídeňanů.)

Monumentální stavbu *Otto Wagnera* (vznik 1904–1906) s jejím typicky secesním stylem poznáte díky přibitým mramorovým deskám (17 000 hliníkových hřebíků, rozmístěných po celém průčelí, dosahuje určitého estetického účinku). Na střeše uvidíte pro secesi spíše netypické postavy andělů. Vejděte dovnitř budovy. Kovové části ve vnitřních prostorech, především u pokladen, jsou zhotovené z hliníku, který se před přelomem století používal jen zřídka. Hala s přepážkami je přestavěná a dává už tušit jen to, co *Otto Wagner* rozuměl pod pojmy funkcionální a flexibilní řešení prostoru.

Teď jděte doleva přes *Rosenburgenstraße*, přes nájezd do *Barbarasstraße* a přes *Postgasse* do *Wollzeile*.

Jídlo a pití

- **Café Ministerium (18)**, *Georg-Coch-Platz 4*, tel. 519 92 25, bývá přeplněné úředníky z blízkých ministerstev.

Nakupování

- **Wollzeile**, staré centrum knihkupců. Dnes na ně vzpomíná už jen velká koncentrace antikvariátů a knihkupectví. Zkuste se probrat starými pohlednicemi a novými bestsellery třeba u *Herdera*, *Hasbacha*, *Morawy* nebo *Hegera*.

Zábava

- **Simpl**, *Wollzeile 36*, tel. 512 47 42, starý kabaretní podnik, (světově) proslavený *Karlem*

Farkasem a jeho dialogovými scénami. Už několik let funguje jako perfektní zábavní divadlo.

OD ZACHERLHAUSU K VEŘEJNÝM TOALETÁM

Wollzeile vede přímo k *Rotenturmstraße*. Doleva je to ještě padesát metrů ke kostelu sv. Štěpána (*Stephanskirche*), na pravé straně ústí *Brandstätte*.

Rohový dům *Brandstätte* je slavný **Zacherlhaus (20)** od *Jože Plečnika*.

Továrník *Zacherl* (viz také kap. „Pozoruhodné stavby/ Zacherlfabrik“) dal popud k soutěži, kterou jeho přítel *Plečnik* vyhrál. Šlo o typologii městského obchodního domu.

Také u této stavby je znatelná redukce tvarů ve prospěch geometrického, blokového vzhledu. Stavba vznikla za použití nového stavebního materiálu – železobetonu, obkládaného žulovými deskami. Tvrdá, ocelově lesklá žulová fasáda vypovídá o asketickém vývoji architekta. („Chci to ještě jednodušší, ještě absolutněji, chci mít jen čisté formy!“)

Tomu však odporují některá detailní samostatná řešení *Zacherlova* domu, třeba vzrušující vstupní konstrukce se schodištěm čochovitého tvaru nebo atika.

Z *Brandstätte* dojdete do *Tuchlau-ben*. Odbory vlastněná banka *BAWAG* zrestaurovala **Hochholzerhof** (*Tuch-lauben 5*). Zůstala stará fasáda z roku 1719, ale uvnitř bylo na „falešnou“ fasádu připojeno množství moderních kancelářských staveb. Odbory se tu účastní sponzoringu umění: můžete navštívit výstavu *BAWAG-Foundation*.

Z Tuchlauben to není daleko ke **Graben**, kde se ocitnete v hlavním proudu turistů a můžete se zařadit: od Graben ke Stephanskirche a do Kärntnerstraße (viz „Trasa 2“).

Nebo můžete uspokojit potřeby, jejichž odpírání by mělo ty nejneštějnější následky. Aby mohl člověk souhlasit s touto tezí, ani nemusí mít načteného Vídeňana *Sigmunda Freuda*:

Na zadním konci Graben (před „Foto Wachtler“) se nachází podzemní veřejné WC. Co je na tomto „**Häusl**“, jak mu říkají Vídeňané, zvláštního? Je postavený v secesním stylu. A kdyby měl být jednou ve vzdálené budoucnosti napsán Průvodce světovými klozety, ten na Wiener Graben by nepochybně zaujal první místo.

Jestli jste dosud neuspokojili svou potřebu prohlížet si, zabočte na Kohlmarkt. *Max Fabiani* tu svým domem **Artaria-Haus (25)** (Kohlmarkt 9) podal další příklad secesního obchodního domu, který

se od té doby stavěl v různých variacích od Vídně po Lvov a od Karlových Varů až k Terstu: smíšený obytný a obchodní dům s oddělením obytné a obchodní zóny pomocí probíhajícího železného architrávu (vodorovného nosníku).

Jídlo a pití

- **Café Demel (24)**, Kohlmarkt 14, slavná kavárna, kterou ještě více proslavil její bývalý šéf Udo Proksch potopením lodi (viz „Trasa 2/Přes Graben k Hofburgu“). Káva od 3 €, koláč od € 3,70, císařský trhanec € 7,80.

Nakupování

- **Freytag & Berndt**, v domě Artaria, Kohlmarkt 9, známé knihkupectví, specializované na mapy, plány měst a cestovní průvodce. Můžete tu sehnat i staré rytiny císařského města; velké oddělení týkající se Vídně.

Der Graben (roh náměstí Stephansplatz)